

ตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่ง ในจังหวัดตรัง

Sustainability Indicators of Coastal Community-Based Ecotourism in Trang Province

ณัฐทิศา โรจนประศาสน์^{1*} วิทยารณ ดินนังวัฒนะ² และ ประเสริฐ ทองหนู้ย¹
Natthitha Rojchanaprasart^{1*} Wipawan Tinnungwattana² and Prasert Tongnunu¹

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่งในจังหวัดตรังทำการสุ่มตัวอย่างกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่งในจังหวัดตรังแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 4 กลุ่ม โดยมีขั้นตอนในการพัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ทบทวนเอกสารและสังเคราะห์เอกสาร ขั้นที่ 2 พัฒนารอบแนวคิด/ ตัวชี้วัด ขั้นที่ 3 ทดสอบรอบแนวคิด/ตัวชี้วัดกับชุมชนชายฝั่ง 4 ชุมชน คือ 1) หงสตาร์ ตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน 2) บ้านพรูจูด ตำบลป้อหิน อำเภอสีเกา 3) เกาะลิง ตำบลเกาะลิง อำเภอกันตัง และ 4) เกาะมุกด์ ตำบลเกาะลิง อำเภอกันตัง ขั้นที่ 4 ทบทวน/ปรับปรุงตัวชี้วัด ผลการศึกษาได้ตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่ง 16 ตัวชี้วัด ใน 4 มิติ (ได้แก่ บริบท ทุนของชุมชน กระบวนการ และ ผลผลิต/ผลลัพธ์) และใน 5 องค์ประกอบ (ได้แก่ ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทุนทางสังคมของชุมชนการบริหารจัดการประสิทธิผลของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน และผลกระทบของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน) ข้อเสนอแนะมิติของตัวชี้วัดความยั่งยืนตามประเพณีนิยมมี 3 มิติ ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ในการพัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องปรับให้เหมาะสมกับชุมชนชายฝั่งได้แก่ มิติบริบท มิติทุนของชุมชน มิติกระบวนการ และมิติผลผลิต/ผลลัพธ์ อีกทั้งการพัฒนาตัวชี้วัดต้องเลือกวิธีการที่

¹ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย 179 หมู่ 3 ตำบลไม้ฝาด อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง 92150

¹ Faculty of Science and Fisheries Technology, Rajamangala University of Technology Srivijaya, 179 Moo 3, Maifad, Sikao, Trang 92150, Thailand.

² คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 999 พุทธรณชาติ สาย 4 ศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

² Faculty of Environment and Resource Studies, Mahidol University, 999 Phuttamonthon 4 Road, Salaya, Phuttamonthon, Nakhonpathom 73170, Thailand.

* ผู้นิพนธ์ประสานงาน ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (Corresponding author, e-mail): natthitha@hotmail.com

เหมาะสม ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ แกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวซึ่งชาวบ้านในพื้นที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันและการนำตัวชี้วัดนี้ไปใช้ในพื้นที่อื่นจำเป็นต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่นั้น

คำสำคัญ: ตัวชี้วัดความยั่งยืน, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่ง

ABSTRACT

This study examines sustainability indicators of coastal community-based ecotourism in Trang province. Four community-based ecotourism groups were selected by purposive sampling. There were four steps used in developing the sustainability indicators of coastal community-based ecotourism: step 1 literature review and document synthesis, step 2 developing the conceptual framework/indicators, step 3 testing the conceptual framework/indicators in four communities including, 1) Yong Star, tambon Takam, amphoe Palian, 2) Ban Pruchud, tambon Bohin, amphoe Sikao, 3) Koh Libong, tambon Koh Libong, amphoe Kantang and 4) Koh Muk, tambon Koh Libong, amphoe Kantang and step 4 re vising/ improving the indicators. Results of this study found that, sustainability indicators of coastal community-based ecotourism in Trang province had 16 indicators that comprised four dimensions (e.g. context, communities' social capital, process and output) and five principles (e.g. external factors effecting the communities' tourism management, communities' social capital, administration, effectiveness of the communities' tourism management, and the impacts of communities' tourism management). The study results suggest that there are three dimensions in conventional sustainability indicators; namely, environment, social and cultural, and economic indicators. In developing sustainability indicators in community-based ecotourism, there must be adaptation to fit with the coastal communities in such dimension as context, communities' social capital, process, and output. Moreover, development of sustainability indicators should be done with suitable method such as deep-interviews, because main informants are leaders of tourism groups who have different education levels. Finally, use of these sustainability indicators in other areas should be improved to fit with the context of those areas.

Key words: sustainability indicators, coastal community-based ecotourism

บทนำ

ก่อนปี พ.ศ. 2536 การท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยมหรือการท่องเที่ยวแบบกระแสหลักที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นโดยในปี พ.ศ. 2535 มีการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมโลก ที่กรุงริโอเดอจาเนโร จึงมีปฏิญญาสากลว่าด้วย “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” (บุญเลิศ, 2548) จึงทำให้เกิดกระแสทางการท่องเที่ยว 3 ประการ คือ กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กระแสการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว และกระแสการมีส่วนร่วมของประชาชน (วิทยา, ม.ป.ป.) จากกระแสเหล่านี้ทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางเลือกขึ้น คำที่ใช้กับการท่องเที่ยวทางเลือกหรือการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีบทบาท มีชื่อเรียกแตกต่างกันหลายชื่อ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางการศึกษา การท่องเที่ยวทางการเกษตร การท่องเที่ยวผจญภัย โฮมสเตย์ (พจนาน, 2546; สินธุ์, ม.ป.ป.; Ponna, 2009) ทั้งนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้กำหนดนิยามศัพท์ไว้ 2 คำ ก็คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) (Suansri, 2003)

สหประชาชาติได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2545 เป็น “ปีแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสากล (International Year of Ecotourism)” ทำให้เกิดคำใหม่ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (Community-Based Ecotourism, CBET) ขึ้น (Suansri, 2003) โดยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่รับผิดชอบต่อ

พื้นที่ธรรมชาติ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมถึงนำมิติทางสังคมเข้ามาด้วย คือ ชุมชนท้องถิ่นต้องมีการควบคุมและเข้าไปเกี่ยวข้องในการพัฒนาและจัดการอย่างแท้จริง และผลตอบแทนยังคงอยู่ในชุมชน (WWF International, 2001; Center for Ecotourism and Sustainable Development: CESD, 2006; Khanal and Babar, 2007)

การพัฒนาการท่องเที่ยวใดๆ รวมถึงการท่องเที่ยวทางเลือกล้วนเกิดผลลัพธ์ใน 2 ทาง คือ เชิงบวก และเชิงลบ ซึ่งทั้งเชิงบวกและเชิงลบนี้จะส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนหรือไม่ยั่งยืนของการท่องเที่ยวทั้งนี้ WTO ได้ให้นิยามการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism development, STD) ว่าเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุเป้าหมาย ด้านเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการด้านสุนทรีย์ ในขณะที่ต้องรักษาวัฒนธรรม ระบบนิเวศที่สำคัญความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบที่สนับสนุนการดำรงชีวิต (Theerapappisit, 2007; Center for Ecotourism and Sustainable Development (CESD), 2006 cited Inskeep, 1998)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของการท่องเที่ยวได้ศึกษาในประเภทการท่องเที่ยวที่หลากหลายคือ 1) ศึกษาความยั่งยืนของการท่องเที่ยว ได้แก่ Miller (2001), Ko (2005) และ Blancas *et al.* (2010) 2) ศึกษาความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ Tsaur *et al.* (2006), Li (2004), Tungchawal (2001), Abidin (1999), Ars and Bohanec (2010), Barzekar *et al.* (2011), Bhattacharya and Kumari (2004), Ross and Wall (1999) และ Crabtree and Bayfield (1998) 3) ศึกษาความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ได้แก่ Foucat (2002) 4) ศึกษาความยั่งยืนของการท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ Choi and Sirakaya

(2006) โดยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวส่วนใหญ่ได้ศึกษาในพื้นที่เนินเขา/ภูเขา อุทยาน และพื้นที่ทั่วไป (ร้อยละ 30, 30 และ 30 ตามลำดับ) รวมร้อยละ 90 ส่วนการศึกษาในพื้นที่ชุมชนชายฝั่งยังมีน้อยเพียงร้อยละ 10 อีกทั้งยังเป็นชุมชนชายฝั่งของประเทศตะวันตก ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าตัวชี้วัดความยั่งยืนดังกล่าวอาจจะไม่เหมาะกับชุมชนชายฝั่งในจังหวัดตรัง จึงมีความสนใจศึกษาตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่งจังหวัดตรัง ทั้งนี้ตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนนี้จะเป็ประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการประเมินระดับความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนชายฝั่งเพื่อปรับปรุงการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป บทความฉบับนี้จึงเสนอตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่ง

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่ง

ทบทวนวรรณกรรม

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) ให้นิยามการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism development, STD) ว่าเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุเป้าหมาย ด้านเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการด้านสุนทรีย์ ในขณะที่ต้องรักษาวัฒนธรรม ระบบนิเวศที่สำคัญความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบที่สนับสนุนการดำรงชีวิต (Theerapappisit, 2007; Center for Ecotourism and Sustainable Development (CESD), 2006 cited Inskeep, 1998) โดยแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีหลักการว่าเป็นการ

ท่องเที่ยวที่ เคารพและอนุรักษ์ธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมและสังคมไม่เสี่ยงต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น เสนอนักท่องเที่ยวให้มีประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจและมีคุณภาพและให้ผู้ลงทุนมีผลตอบแทนจากการลงทุนที่เพียงพอ (Theerapappisit, 2007 cited Ellul, 1996) วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมี 2 ประการ คือ 1) การปรับปรุงคุณภาพชีวิตเพื่อชุมชน 2) เพิ่มผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่การท่องเที่ยวนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่น (Theerapappisit, 2007)

มิติของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนประกอบด้วย 3 มิติ คือ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ (Asker *et al.*, 2010; Center for Ecotourism and Sustainable Development (CESD), 2006) ส่วนกรอบในการพัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืนของ UNSCD ที่จัดทำภายใต้ Agenda 21 มี 4 มิติ คือ สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสถาบัน (DiSano, 1995)

ประเภทของตัวชี้วัด WTO (2004) ได้แบ่งประเภทตัวชี้วัด ไว้ดังนี้ 1) ตัวชี้วัดเดือนในช่วงเริ่มต้น 2) ตัวชี้วัดความเครียดของระบบ (ได้แก่ขาดแคลนน้ำ หรือตัวชี้วัดอาชญากรรม) 3) มาตรการปัจจุบันของรัฐของอุตสาหกรรม (ได้แก่อาชีพ อัตรา ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว) 4) มาตรการต่อผลกระทบในการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อ ชีวภาพ และ สังคมเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม (ได้แก่ ตัวชี้วัดระดับความเสื่อมโทรม การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการบริโภค และระดับรายได้ในชุมชนท้องถิ่น) 5) มาตรการความสามารถในการจัดการ (ได้แก่ ค่าใช้จ่ายทำความสะอาดการปนเปื้อนชายฝั่ง) และ 6) มาตรการของการจัดการผลกระทบ ผลลัพธ์ หรือ การปฏิบัติ (ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงระดับ

มลพิษ จำนวนนักท่องเที่ยวที่กลับมาเพิ่มขึ้น) องค์กรหลักที่พัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืนมีหลายองค์กร ได้แก่ ISD, EEA, UNEP, UNDP, World Bank, IISD, NEF, UNCSD, WTO, DCMS, DETR OECD (Miller, 2001) อย่างไรก็ตาม DiSano (1995) เน้นว่าประเทศที่ต้องการใช้ตัวชี้วัดจะต้องพัฒนาขึ้นเองตามการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรในปัจจุบัน โดยกรอบแนวคิด และชุดตัวชี้วัดหลักจะเป็นรายการที่เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในระดับชาติ อีกทั้ง Choi and Sirakaya (2006) กล่าวว่า ตัวชี้วัดความยั่งยืนของการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (Community tourism development, CTD) จะแตกต่างจากการพัฒนาตัวชี้วัดแบบดั้งเดิมที่เน้นการวัดทางเศรษฐกิจด้วย GDP เพราะตัวชี้วัดใหม่จะมีความสัมพันธ์กันเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัฒนธรรมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในปี ค.ศ. 1992 WTO ได้ทำตัวชี้วัดที่ยั่งยืนของการท่องเที่ยว และประกาศใช้ในปี 1996 แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ตัวชี้วัดหลักของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน 2) ตัวชี้วัดองค์ประกอบของระบบนิเวศแบบเฉพาะและ 3) ตัวชี้วัดพื้นที่แบบเฉพาะ (Blancas *et al.*, 2010)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของการท่องเที่ยว ได้ศึกษาในประเภทการท่องเที่ยวที่หลากหลาย คือ ดังนี้ 1) ความยั่งยืนของการท่องเที่ยว ได้แก่ Miller (2001), Ko (2005) และ Blancas *et al.* (2010) 2) ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ Tsaur *et al.* (2006), Li (2004), Tungchawal (2001), Abidin (1999), Ars and Bohanec (2010), Barzekar *et al.* (2011), Bhattacharya and Kumari (2004), Ross and Wall (1999) และ Crabtree and Bayfield (1998) 3) ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ได้แก่ Foucat (2002) 4) ความยั่งยืนของการ

ท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ Choi and Sirakaya (2006) มิติของตัวชี้วัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมีมิติที่หลากหลาย ดังนี้ (1) ตัวชี้วัดความยั่งยืนใน 3 มิติหลัก คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การศึกษาของ Abidin (1999) และ Blancas *et al.* (2010) รวมถึง Tsaur *et al.* (2006) ที่ศึกษาใน 3 มิตินี้ แต่ยังพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่น และทรัพยากรด้วย (2) ตัวชี้วัดความยั่งยืนใน 3 มิติ ประกอบด้วย สังคม-เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสถาบัน (นโยบาย) ได้แก่ การศึกษาของ Crabtree and Bayfield (1998) (3) ตัวชี้วัดความยั่งยืนใน 5 มิติ คือ สังคม ระบบนิเวศ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสถาบัน ได้แก่ การศึกษาของ Barzekar *et al.* (2011) (4) ตัวชี้วัดความยั่งยืนใน 4 มิติ คือ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ได้แก่ การศึกษาของ Foucat (2002) (5) ตัวชี้วัดความยั่งยืน ประกอบด้วย 5 มิติ คือ สิ่งแวดล้อม การจ้างงาน การเงิน ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และ EIA ได้แก่ การศึกษาของ Miller (2001) (6) ตัวชี้วัดความยั่งยืนใน 6 มิติ คือ การเมือง สังคม ระบบนิเวศ เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และวัฒนธรรม ได้แก่ การศึกษาของ Choi and Sirakaya (2006) (7) ตัวชี้วัดความยั่งยืนในมิติสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การศึกษาของ Li (2004) ได้ใช้กรอบตัวชี้วัด State indicators, Pressure indicators, Response indicators (8) ตัวชี้วัดความยั่งยืนประกอบด้วย 7 ขอบเขต คือ (8.1) บำรุงรักษาระบบนิเวศ (8.2) อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (8.3) ความสามารถด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (8.4) การทำมาหากินและลดความยากจน (8.5) ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยว (8.6) ความสามารถในการรองรับ และ (8.7) การมีส่วนร่วมของประชาชนและความตระหนัก ได้แก่ การศึกษาของ

Bhattacharya and Kumari (2004)

วิธีการศึกษา

ประชากรในการศึกษา คือ กลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชนชายฝั่งจังหวัดตรังที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนทำการสุ่มตัวอย่างกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่งในจังหวัดตรังแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ได้ตัวอย่างจำนวน 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนหอยสตาร์โฮมสเตย์อยู่ในตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน 2) บ่อหินฟาร์มสเตย์อยู่ในบ้านพรุจูด ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา 3) กลุ่มการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเกาะลิบงอยู่ในตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง และ 4) เกาะมุกต์โฮมสเตย์อยู่ในตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง (ภาพที่ 1)

ขั้นตอนในการพัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่ง มี 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ทบทวนเอกสารและสังเคราะห์เอกสาร (Tungchawal, 2001; Miller, 2001; Ko, 2005)

ขั้นที่ 2 พัฒนารอบแนวคิด/ตัวชี้วัดจากการทบทวนวรรณกรรม/เอกสารเบื้องต้นทำการระบุตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จึงได้ตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่ง ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก คือ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสถาบัน/การเมือง (Barzekar *et al.*, 2011; Foucat, 2002) รวม 28 ตัวชี้วัด

ขั้นที่ 3 ทดสอบกรอบแนวคิด/ตัวชี้วัดโดยการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) กับพื้นที่จริงในชุมชนชายฝั่งว่าเนื้อหา

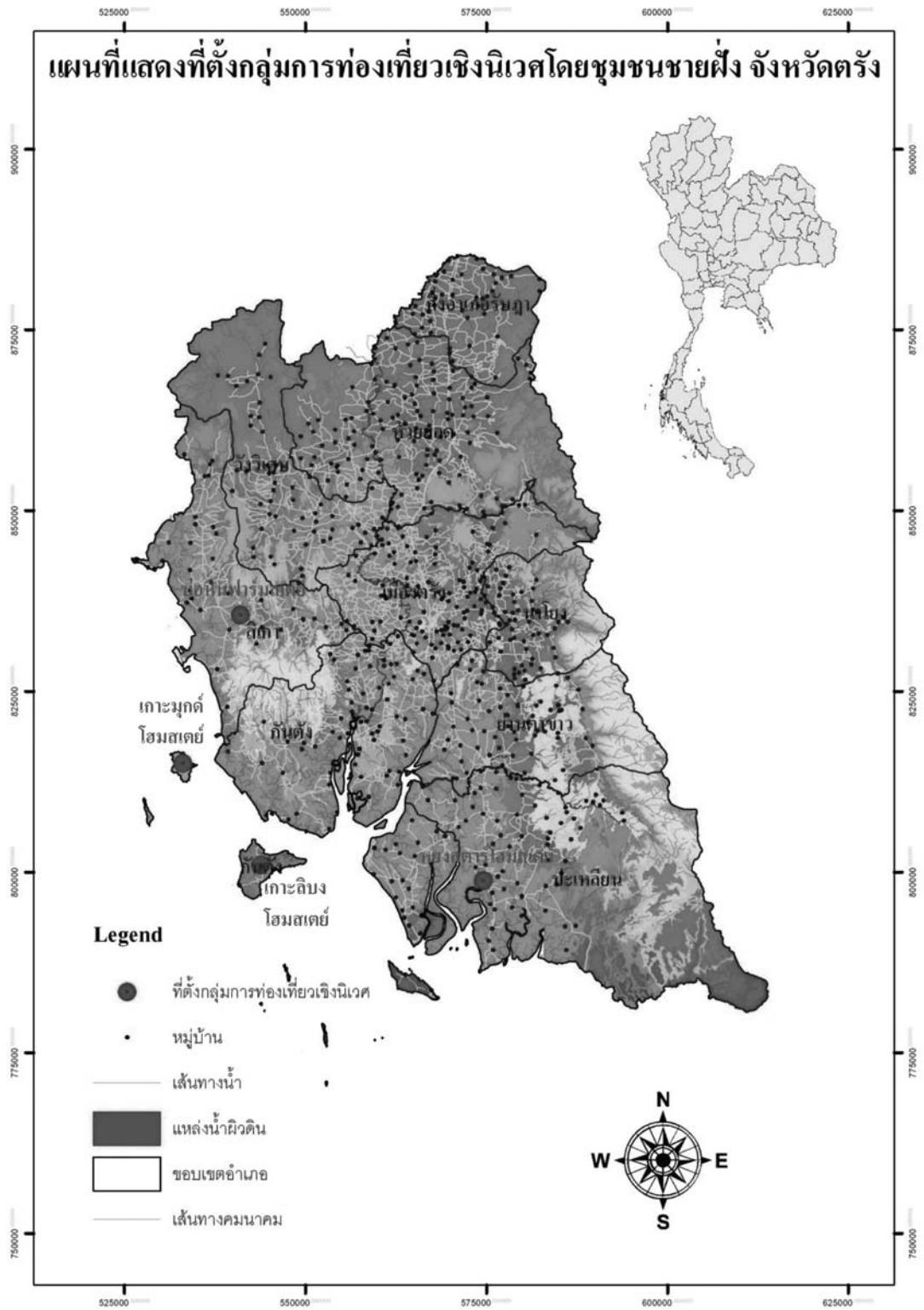
ของตัวชี้วัดมีความสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงกับชาวบ้านในพื้นที่หรือไม่ โดยดำเนินการ ดังนี้

3.1 การสร้างกรอบแนวคำถาม ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแก่นำกลุ่มการท่องเที่ยวใน 4 ชุมชน คือ หอยสตาร์ ตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน บ้านพรุจูด ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา เกาะลิบง ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง และเกาะมุกต์ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง

3.2 การระบุสมรรถนะ ข้อมูลจากในขั้นที่ 3.1 นำมาระบุตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ที่ได้จากพื้นที่ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก คือ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสถาบัน/การเมือง รวม 29 ตัวชี้วัด

3.3 การเปรียบเทียบตัวชี้วัดความยั่งยืนจากทฤษฎีและจากพื้นที่จริงเพื่อให้ได้ตัวชี้วัดความยั่งยืนที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ชุมชนชายฝั่ง จึงได้นำตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนที่ได้จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย นำมาผสมผสานเข้ากับตัวชี้วัดที่ได้จากพื้นที่จริง ได้เป็นตัวชี้วัดที่ปรับปรุงแล้วประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก คือ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสถาบัน/การเมือง รวม 26 ตัวชี้วัด

ขั้นที่ 4 ทบทวน/ปรับปรุงตัวชี้วัด เนื่องจากตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้นมีรายละเอียดมาก บางตัวมีความสัมพันธ์กันเพื่อให้สะดวกต่อการนำไปใช้กับบริบทเชิงพื้นที่ชุมชนชายฝั่ง โดยทำการยุบรวมและจัดกลุ่มองค์ประกอบใหม่ตามกรอบแนวคิดของทฤษฎีระบบ (System theory) ทำให้คงเหลือตัวชี้วัด 16 ตัวชี้วัดใน 4 มิติ คือ บริบททุน กระบวนการ และผลผลิต/ผลลัพธ์

ภาพที่ 1 ที่ตั้งของกลุ่มการท่อก่ี่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่ง

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) การตรวจสอบตัวชี้วัดความยั่งยืน 2) ผลลัพธ์ตัวชี้วัดความยั่งยืน ดังนี้

1. การตรวจสอบตัวชี้วัดความยั่งยืน

การตรวจสอบตัวชี้วัดความยั่งยืน โดยทำการเปรียบเทียบตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนที่ได้จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย กับตัวชี้วัดที่ได้จากพื้นที่จริง และทำการปรับปรุงได้ตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนดังตารางที่ 1

2. ผลลัพธ์ตัวชี้วัดความยั่งยืน

ตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนชายฝั่งในจังหวัดตรังประกอบด้วย 16 ตัวชี้วัด ใน 4 มิติ ได้แก่ 1) บริบท 2) ทุนของชุมชน 3) กระบวนการ 4) ผลผลิต/ผลลัพธ์) และใน 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน 2) ทุนทางสังคมของชุมชน 3) การบริหารจัดการ 4) ประสิทธิภาพของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนและ 5) ผลกระทบของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน) ดังตารางที่ 2

อภิปราย

การพัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่งจังหวัดตรังนี้อยู่ภายใต้ฐานคิดที่ต้องคำนึงถึงบริบทของชุมชนคือ ชุมชนชายฝั่งมีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในรูปแบบโฮมสเตย์ มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์ทั้งระบบนิเวศและ

วัฒนธรรม ประการสุดท้ายส่วนใหญ่มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบของทีมแกนนำที่ไม่ใช่แกนนำเดิยวดังนั้น ตัวชี้วัดความยั่งยืนจึงต้องเหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ ดังที่ Tsaur *et al.* (2006) กล่าวว่าพัฒนาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องสะท้อนถึง พื้นที่ และเวลา (space and time) ในบริบทเฉพาะของท้องถิ่นด้วย

จากการตรวจสอบตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่งที่ได้จากแนวคิด ทฤษฎีกับตัวชี้วัดที่ได้จากพื้นที่จริง พบว่าตัวชี้วัดจากพื้นที่จริงส่วนใหญ่ค่อนข้างสอดคล้องกับตัวชี้วัดตามทฤษฎี แต่มีรายละเอียดแตกต่างกันอยู่บ้างโดยเมื่อตรวจสอบกับพื้นที่จริงแล้วในด้านสิ่งแวดล้อมได้ตัดตัวชี้วัดออกไป ประเด็น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ความสามารถในการรองรับทรัพยากรการท่องเที่ยว เพราะเป็นเรื่องของการปฏิบัติ อีกทั้งตัดประเด็นความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม การบุกรุก การก่อสร้างที่ส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพเพราะการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนชายฝั่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำกัดในประเด็นเหล่านี้จึงยังไม่ชัดเจน ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรมได้ตัดประเด็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้าน เพราะกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนชายฝั่งส่วนใหญ่ไม่ได้ถ่ายทอดเอง และด้านสถาบัน/การเมือง ได้เพิ่มประเด็นการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน และความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน เพราะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดการโดยชุมชน ชุมชนเป็นเจ้าของและกำหนดทิศทาง ดังนั้น ในเรื่องความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนจากทฤษฎีและจากพื้นที่จริง

ตัวชี้วัดจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย	ตัวชี้วัดที่ระบุจากพื้นที่จริง	ตัวชี้วัดที่ปรับปรุงแล้ว
1. สิ่งแวดล้อม		
1.1 การอนุรักษ์ทรัพยากร (สายพันธุ์พืช สัตว์ สัตว์น้ำเพิ่มขึ้น พื้นที่ป่าขยาย)	1.1 การดูแลรักษา /การอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น	1.1 การอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น
1.2 การฟื้นฟูทรัพยากร (สายพันธุ์พืช สัตว์ สัตว์น้ำเพิ่มขึ้น พื้นที่ป่าขยาย)	1.2 การฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง (ปลูกป่าชายเลน ปลูกหญ้าทะเล ปล่อยปูม้าไข่นอกกระดอง)	1.2 การฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง (ปลูกป่าชายเลน ปลูกหญ้าทะเล ปล่อยปูม้าไข่นอกกระดอง)
1.3 ปกป้องสิ่งแวดล้อมจากความเสี่ยง (ควบคุมมลพิษ จัดการของเสีย)	1.3 การจัดการขยะโดยชุมชน	1.3 การจัดการขยะโดยชุมชน
1.4 การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน/ความยั่งยืนของทรัพยากรสัตว์น้ำ (ปลาวาฬ แมวน้ำ นกทะเล ปลา สัตว์น้ำ และพืชทะเล ปะการัง)	1.4 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ให้เกิดความยั่งยืน (ไม่ทำเป็น รายได้หลัก ไม่ทำเป็น mass tourism)	(เป็นเรื่องการปฏิบัติ)
1.5 ความสามารถในการรองรับของทรัพยากรการท่องเที่ยว (ที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่)	1.5 ความสามารถในการรองรับ (นักท่องเที่ยวไม่มากเกินไปที่ ความสามารถของโฮมสเตย์จะรองรับได้)	(เป็นเรื่องการปฏิบัติ)
1.6 ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม (การกัดเซาะ การพังทลายของชายฝั่ง สารตกตะกอน วัสดุปนเปื้อน)	-	-
1.7 การบุกรุก/รुकล้ำ การก่อสร้างที่ส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพ	-	-
1.8 การประหยัดพลังงาน น้ำ ไฟฟ้า	1.6 การประหยัดพลังงาน น้ำ ไฟฟ้า	1.4 การประหยัดพลังงาน น้ำ ไฟฟ้า
1.9 โครงสร้างพื้นฐาน (การขนส่ง การสื่อสาร)	1.7 การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน	1.5 โครงสร้างพื้นฐาน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวชี้วัดจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย	ตัวชี้วัดที่ระบุจากพื้นที่จริง	ตัวชี้วัดที่ปรับปรุงแล้ว
1.10 การสร้างความตระหนักของประชาชน	1.8 ความตระหนักของคนในชุมชน และนักท่องเที่ยว	1.6 ความตระหนักของคนในชุมชน และนักท่องเที่ยว
1.11 คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ศึกษาสิ่งแวดล้อม	1.9 ความรู้เรื่องทรัพยากรชายฝั่งของคนในชุมชนและความรู้ของนักท่องเที่ยว	1.7 ความรู้ของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเรื่องทรัพยากรชายฝั่ง
1.12 นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์	1.10 นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์	1.8 นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์
2. สังคมและวัฒนธรรม		
2.1 การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	2.1 การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	2.1 การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน
2.2 ความเชื่อใจระหว่างสมาชิก	2.2 ความเชื่อใจระหว่างสมาชิก	2.2 ความเชื่อใจระหว่างสมาชิก
2.3 การยึดโยงของครอบครัว/สังคม	2.3 การยึดโยงของคนในชุมชน	2.3 การยึดโยงของคนในชุมชน
2.4 การเสริมสร้างพลังอำนาจ (การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ ควบคุม การเป็นเจ้าของ)	2.4 การเสริมสร้างพลังอำนาจ	2.4 การเสริมสร้างพลังอำนาจ (ความเป็นเจ้าของ ควบคุม การมีส่วนร่วม)
2.5 การปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยว (ความปลอดภัย ความมั่นคง ความพึงพอใจ)	2.5 การปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยว	2.5 การปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยว (ความปลอดภัย ความพึงพอใจ)
2.6 การรักษา และฟื้นฟูวัฒนธรรม (การแต่งกาย ภาษา ดนตรี เต้นรำ พิธีกรรม เทศกาลท้องถิ่น)	2.6 การรักษา ฟื้นฟูวัฒนธรรม	2.6 การรักษา ฟื้นฟู และถ่ายทอดวัฒนธรรม
	2.7 การถ่ายทอดวัฒนธรรม การแสดงพื้นบ้านรองเง็ง	
2.7 การสร้างสมรรถนะคนในท้องถิ่น (การเป็นเจ้าของที่ดี ทักษะ การสื่อสาร การบริหารจัดการองค์กร)	2.8 การพัฒนาศักยภาพ	2.7 การพัฒนาศักยภาพ
2.8 กฎกติกาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม	2.9 กฎกติกาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว	2.8 กฎกติกาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวชี้วัดจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย	ตัวชี้วัดที่ระบุจากพื้นที่จริง	ตัวชี้วัดที่ปรับปรุงแล้ว
2.9 ความตระหนักของคนในท้องถิ่น (สารเสพติด โรคติดต่อ อาชญากรรม ความขัดแย้งของนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น การเก็บขยะจากธรรมชาติ ระบบบำบัดน้ำเสีย)	2.10 ความตระหนักของคนในท้องถิ่น	2.9 ความตระหนักของคนในท้องถิ่น
3. เศรษฐกิจ		
3.1 ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ	3.1 ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ	3.1 ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ
3.2 การไหลเวียนทางเศรษฐกิจ (การเติบโต)	3.2 เงินไหลเวียนในชุมชน	3.2 เงินไหลเวียนในชุมชน
3.3 การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม	3.3 การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม	3.3 การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม
3.4 ความหลากหลายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (ศิลปะทำด้วยมือ)	3.4 ความหลากหลายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ	3.4 ความหลากหลายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
4. สถาบัน/การเมือง		
4.1 การประสานงานกันของภาครัฐและภาคส่วนอื่น	4.1 การประสานงานกับ ภาครัฐ NGO นักวิชาการ	4.1 การประสานงานกับ ภาครัฐ NGO นักวิชาการ
4.2 โครงสร้างการทำงานร่วมระหว่างรัฐกับชุมชน	4.2 โครงสร้างการทำงานของชุมชน	4.2 โครงสร้างการทำงานของชุมชน
4.3 นโยบาย กฎหมาย และการนำไปปฏิบัติ	4.3 นโยบาย, กฎหมาย และการนำไปปฏิบัติ	4.3 นโยบาย, กฎหมาย และการนำไปปฏิบัติ
	4.4 การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน	4.4 การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน
	4.5 ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน (การก่อตัว โครงสร้างการทำงาน ผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม กติกาของกลุ่ม การประชาสัมพันธ์)	4.5 ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

ตารางที่ 2 ตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนชายฝั่งในจังหวัดตรัง

องค์ประกอบ/ผลงานหลัก (KRA)	ตัวชี้วัด (KPI)
มิติด้านบริบท	
1. ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน : สถานการณ์ เหตุการณ์ หรือนโยบายของหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ ตลอดจนกระแสความเคลื่อนไหวทางสังคม อันเป็นปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนหรือเป็นเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อและทางลบต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน	1.1 นโยบายภาครัฐและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : นโยบายและกฎหมายของภาครัฐทั้งที่เป็นปัจจัยสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน 1.2 นโยบายของหน่วยงาน/องค์กรระดับพื้นที่ : หน่วยงาน/องค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน และ NGO ในพื้นที่มีนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติที่สนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน 1.3 กระแสความตื่นตัวของสังคมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กระแสสังคมที่เป็นปัจจัยสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เช่น carbon credit, การเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
มิติด้านทุน	
2. ทุนทางสังคมของชุมชน : ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในรูปแบบต่างๆ ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยว รวมถึง ความสัมพันธ์กับภาคส่วนอื่นๆ	2.1 โครงสร้างพื้นฐานด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน : ทุนพื้นฐานด้านกายภาพที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน 2.2 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน : สมรรถนะหรือความสามารถของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ทั้งด้านแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวฯ ความพร้อมของบุคลากร ทุนองค์ความรู้ในการจัดการ รวมถึงความตระหนักของชุมชน 2.3 ความสัมพันธ์ของชุมชนกับภาคส่วนอื่นๆ : การเชื่อมประสานและการได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนอื่นๆ (ทั้งภาครัฐ, ภาควิชาการ, องค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงชุมชนอื่นๆ) ทั้งทรัพยากรที่เป็นรูปตัวเงินหรือมิใช่ตัวเงิน เช่น ความรู้ คำแนะนำ การเป็นที่ปรึกษา การเป็นเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยวฯ ของชุมชนมีประสิทธิภาพ/ประสิทธิผล

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ/ผลงานหลัก (KRA)	ตัวชี้วัด (KPI)
<p>มิติด้านกระบวนการ</p> <p>3. การบริหารจัดการ</p> <p>: ระบบการจัดการ การกำหนดกฎระเบียบ กติกา หลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์อย่างยั่งยืน</p>	<p>3.1 โครงสร้างและกลไกบริหารจัดการ</p> <p>: การจัดให้มีโครงสร้างองค์ประกอบของคณะบุคคลและบทบาทหน้าที่เพื่อเป็นแกนหลักในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ</p> <p>3.2 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน</p> <p>: กฎ ระเบียบ กติกา หลักเกณฑ์หรือมาตรการ รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนกำหนดขึ้นเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน ทั้งมาตรการด้านการอนุรักษ์ ปกป้อง การแก้ไข การฟื้นฟู รวมถึงการถ่ายทอด/สืบทอดแนวคิดสู่รุ่นต่อไป</p> <p>3.3 การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ</p> <p>: การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในทุกระดับตั้งแต่การร่วมคิด (การกำหนดกฎ กติกา แนวทาง) ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับประโยชน์</p> <p>3.4 การสื่อสารประชาสัมพันธ์</p> <p>: การติดต่อ สื่อสารและเชื่อมโยงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งสมาชิกในชุมชน มัคคุเทศก์ ภาเคเรือข่าย และนักท่องเที่ยวด้านความรู้ ความเข้าใจในกฎ กติกา และแนวทางปฏิบัติของชุมชน ตลอดจนข้อมูลสารสนเทศต่างๆ</p>
<p>มิติด้านผลผลิต/ผลลัพธ์</p> <p>4. ประสิทธิภาพของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน</p> <p>: ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย</p>	<p>4.1 ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ</p> <p>: ก่อให้เกิดการหมุนเวียน/กระจายปัจจัยด้านการท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้น</p> <p>4.2 ผลตอบแทนทางสังคม</p> <p>: ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับผู้เกี่ยวข้อง (ภาเค มัคคุเทศก์นักท่องเที่ยว ฯลฯ) กระตุ้นให้เกิดความสนใจและให้ความสำคัญ/ตระหนักต่อการอนุรักษ์ฯ</p> <p>4.3 ผลตอบแทนทางนิเวศวัฒนธรรม</p> <p>: ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม (กรณีการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม) และช่วยให้มลพิษทางสิ่งแวดล้อม เช่น มลพิษทางอากาศ ทางน้ำ ขยะมูลฝอย สารเคมี/สารพิษ ฯลฯ ลดลง (กรณีการท่องเที่ยวธรรมชาติ)</p>

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ/ผลงานหลัก (KRA)	ตัวชี้วัด (KPI)
5. ผลกระทบของการจัดการการ ท่องเที่ยวของชุมชน : ผลสืบเนื่องระยะยาวที่เกิดขึ้นจาก การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ที่สะท้อนแนวโน้มของความยั่งยืน	4.4 ความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้เสีย : ความพึงพอใจต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนของผู้มีส่วน เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งคณะกรรมการ และ สมาชิกในชุมชน รวมถึงนักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ และภาคี
	5.1 ความสอดคล้อง : แนวทาง/หลักการการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนสอดคล้องกับ สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือเงื่อนไขด้านบริบท ซึ่ง แสดงถึงแนวโน้มด้านความยั่งยืน
	5.2 ความยั่งยืนและความสามารถขยายผล : การมีส่วนร่วมในการกระตุ้นให้สังคมเกิดความสนใจและให้ ความสำคัญ/ตระหนักต่อการอนุรักษ์ฯ เกิดเครือข่ายการทำงานทั้ง ภายในและภายนอกชุมชน เปลี่ยนระบบความสัมพันธ์ให้คนอยู่ ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุล ชุมชนมีการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านนิเวศวัฒนธรรมเพื่อเผยแพร่ขยายผล

เมื่อปรับปรุงตัวชี้วัดแล้วเหลือตัวชี้วัดความยั่งยืนจำนวน 26 ตัวชี้วัด ใน 4 มิติ คือ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสถาบัน/การเมือง ซึ่งมีติดังกล่าวค่อนข้างเป็นมิติแบบประเพณีนิยม (Choi and Sirakaya, 2006 cited Mowforth and Munt, 1998) อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัดที่ปรับปรุงแล้วมีจำนวนมาก บางตัวมีความสัมพันธ์กันเพื่อให้สะดวกต่อการนำไปใช้กับบริบทเชิงพื้นที่ชุมชนชายฝั่ง โดยทำการยุบรวมและจัดกลุ่มองค์ประกอบใหม่ประกอบด้วย 16 ตัวชี้วัด ใน 4 มิติ คือ บริบท ทูน่าของชุมชน กระบวนการ และผลผลิต/ผลลัพธ์ตามกรอบแนวคิดของทฤษฎีระบบ (System theory) (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้ท้องถิ่น และบริษัทแปลนโมทีปจำกัด, 2553 อ้างถึง Huse and Bowditch, 1977) โดยอภิปรายเป็นรายด้าน ดังนี้

ด้านทุนทางสังคมของชุมชน (ได้แก่ สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวก) สอดคล้องกับ WTO (2004) ในตัวชี้วัดความเครียดของระบบ

ด้านกระบวนการ ได้แก่ มาตรการอนุรักษ์ มาตรการด้านการป้องกัน มาตรการด้านแก้ไข ปัญหา มาตรการด้านการฟื้นฟู และการสืบทอด สอดคล้องกับ WTO (2004) ในเรื่องมาตรการความสามารถในการจัดการ เช่น การปนเปื้อนชายฝั่ง รวมถึงสอดคล้องกับมาตรการของการจัดการผลกระทบ ผลลัพธ์ หรือ การปฏิบัติส่วน กระบวนการเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน สอดคล้องกับ Bhattacharya and Kumari (2004) ที่กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน และความตระหนัก

ด้านผลลัพธ์เรื่องความพึงพอใจของนัก

ท่องเที่ยว สอดคล้องกับ WTO (2004) ในมาตรการปัจจุบันของอุตสาหกรรม เช่น ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวส่วนผลลัพธ์เรื่องผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ผลตอบแทนทางสังคม และผลตอบแทนทางนิเวศวัฒนธรรม สอดคล้องกับ WTO (2004) ในเรื่องมาตรการต่อผลกระทบในการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อ สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม

สรุปผล

ตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่ง ประกอบด้วย 16 ตัวชี้วัดใน 4 มิติ คือ บริบท ทูนของชุมชน กระบวนการ และผลผลิต/ผลลัพธ์ประกอบด้วยด้านประสิทธิผล (ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านนิเวศวัฒนธรรม) และด้านผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน (ความสอดคล้อง และการขยายผล)

ข้อเสนอแนะ

1. มิติของตัวชี้วัดความยั่งยืนตามประเพณีนิยมมี 3 มิติ ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันการท่องเที่ยวของชุมชนย่อมจะเกี่ยวข้องกับมิติที่มากขึ้น ดังนั้น ในการพัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวของชุมชนจึงต้องปรับใช้มิติให้เหมาะสมกับพื้นที่ของชุมชนชายฝั่ง ได้แก่ มิติบริบท มิติทุนของชุมชน มิติกระบวนการ และมิติผลผลิต/ผลลัพธ์ ประกอบด้วยด้านประสิทธิผล (ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านนิเวศวัฒนธรรม) และด้านผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน (ความสอดคล้อง และการขยายผล)

2. การพัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวของชุมชนชายฝั่งเพื่อให้ได้ตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับพื้นที่จริงให้มากที่สุด จึงต้องเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลักคือแกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนชายฝั่งซึ่งเป็นชาวบ้านในพื้นที่นั้น มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน และแต่ละคนมีหลายบทบาทจึงมีข้อจำกัดเรื่องเวลาดังนั้น การใช้เทคนิคเดลไฟล์ อาจมีข้อจำกัดจึงใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายกลุ่มแทน

3. การนำตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่งนี้ไปใช้ในพื้นที่ใด ควรคำนึงถึงบริบทของพื้นที่นั้นหรือควรทบทวนปรับปรุงให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้

4. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนชายฝั่ง โดยหลักการที่ชุมชนเป็นเจ้าของ และกำหนดทิศทางการจัดการด้วยชุมชนเองก็ตาม โดยตัวชี้วัดความยั่งยืนในมิติบริบทแสดงให้เห็นว่าชุมชนยังต้องการการสนับสนุนจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาควิชาการ) ทั้งด้านนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน การปรับปรุงสาธารณูปโภคพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับพื้นที่ ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล การท่องเที่ยวและกีฬา องค์กรพัฒนาเอกชน สถานศึกษา เป็นต้น ให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชนก็จะมีคามยั่งยืนมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เพรสแอนด์ดีไซน์, กรุงเทพฯ.

- พจนานุกรม. 2546. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, กรุงเทพฯ.
- วิทยา. ม.ป.ป. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ความหมายและองค์ประกอบ**. แหล่งที่มา: <http://witthaya.is.in.th/?md=content&ma=show&id=12>, 22 พฤษภาคม 2553.
- สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้ท้องถิ่น และบริษัทแปลนโมทีฟจำกัด. 2553. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดการดำเนินหลัก (KPI) ที่เหมาะสมเบื้องต้นสำหรับกองทุนพัฒนาไฟฟ้าตามความในมาตรา 97 (3)**. โครงการศึกษาแนวทางการดำเนินงานกองทุนพัฒนาไฟฟ้าตามความในมาตรา 97 (3). อ้างอิง Huse, E.F. and Bowditch, J.L. 1977. **Behavior in Organization: A Systems Approach to Managing**. Addison-Wesley Pub. Co., United State of America.
- สินธุ์ สโรบล. ม.ป.ป. **การท่องเที่ยวโดยชุมชน: ความเป็นวิชาการว่าด้วยการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น**. แหล่งที่มา: [http://cbtforum.cbt-i.org/Academic_approach_for_CBT_2010\(Sinth\).pdf](http://cbtforum.cbt-i.org/Academic_approach_for_CBT_2010(Sinth).pdf), 17 เมษายน 2554.
- Abidin, Z.Z. 1999. **The identification of criteria and indicators for the sustainable management of ecotourism in Taman Negara National Park, Malaysia: A Delphi Consensus**. Available Source: http://wvusolar.wvu.edu:8881/exlibris/dtl/d3_1/apache_media/L2V4bGlicmlzL2R0bC9kM18xL2FwYWNoZV9tZWVpYS8xMDEyNw==.pdf, November 3, 2011.
- Ars, M.S. and Bohanec, M. 2010. Towards the ecotourism: A decision support model for the assessment of sustainability of mountain huts in the Alps. **Journal of Environmental Management** 91(12): 2554-2564.
- Asker, S., Boronyak, L., Carrard, N. and Paddon, M. 2010. **Effective Community Based Tourism: A Best Practice Manual**. Available Source: www.linkbc.ca/torc/downloads/1/APEC%20Effective%20Community%20Bas, September 19, 2011.
- Barzekar, G., Aziz, A., Mariapan, M., Ismail, M. H. and Hosseini, S.M. 2011. Delphi technique for generating criteria and indicators in monitoring ecotourism sustainability in Northern forests of Iran: Case study on Dohezar and Sehezar Watersh. **Folia Forestalia Polonica, series A** 53(2): 130-141.
- Bhattacharya, P. and Kumari, S. 2004. **Application of criteria and indicator for sustainable ecotourism: Scenario under globalization**. Available Source: www.ibcperu.org/doc/isis/5321.pdf, November 13, 2011.
- Blancas, F.J., González, M., Lozano-Oyola, M. and Pérez, F. 2010. The assessment of sustainable tourism: Application to Spanish coastal destinations. **Ecological Indicators** 10(2): 484-492.
- Center for Ecotourism and Sustainable Development (CESD). 2006. **A Simple**

- User's Guide to Certification for Sustainable Tourism and Ecotourism.** Available Source: <http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=1028822>, November 12, 2011.
- Center for Ecotourism and Sustainable Development (CESD). 2006. **A Simple User's Guide to Certification for Sustainable Tourism and Ecotourism.** Available Source: <http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=1028822>, November 12, 2011. *Cited*
- Inskip, E. 1998. **Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism.** World Tourism Organisation, Madrid.
- Choi, H.C. and Sirakaya, E. 2006. Sustainability indicators for managing community tourism. **Tourism Management** 27(6): 1274-1289.
- Choi, H.C. and Sirakaya, E. 2006. Sustainability indicators for managing community tourism. **Tourism Management** 27(6): 1274-1289. *Cited* Mowforth, A. and Munt, I. 1998. **Tourism and sustainability: New tourism in the third world.** Routledge, London, UK.
- Crabtree, B. and Bayfield, N. 1998. Developing sustainability indicators for mountain ecosystems: a study of the Cairngorms, Scotland. **Journal of Environmental Management** 52(1): 1-14.
- DiSano, J. 1995. **Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies.** Available Source: www.un.org/esa/sustdev/publications/indisd-mg2001.pdf, November 3, 2011.
- Foucat, V.S.A. 2002. Community-based ecotourism management moving towards sustainability, in Ventanilla, Oaxaca, Mexico. **Ocean and Coastal Management** 45(8): 511-529.
- Khanal, B.R. and Babar, J.T. 2007. **Community based ecotourism for sustainable tourism development in the Mekong Region.** Available Source: www.cuts-international.org/HRC/pdf/PB-1-07.pdf, September 19, 2011.
- Ko, T.G. 2005. Development of a tourism sustainability assessment procedure: A conceptual approach. **Tourism Management** 26(3): 431-445.
- Li, W. 2004. Environmental management indicators for ecotourism in China's nature reserves: A case study in Tianmushan Nature Reserve. **Tourism Management** 25(5): 559-564.
- Miller, G. 2001. The development of indicators for sustainable tourism: results of a Delphi survey of tourism researchers. **Tourism Management** 22(4): 351-362.
- Ponna, P. 2009. Community-Based Tourism Development in Sihanoukville, Cambodia. Master of Business Administration in Hospitality and Tourism Management, International Program, Prince of Songkla University.

- Ross, S. and Wall, G. 1999. Evaluating ecotourism: The case of North Sulawesi, Indonesia. **Tourism Management** 20(6): 673-682.
- Suansri, P. 2003. **Community Based Tourism Handbook**. Responsible Ecological Social Tour-REST, Bangkok.
- Theerapapisit, P. 2007. A Review of Community-Based Tourism. **Research Paper Under The Mekong: Learning across borders Project**. Social Research Institute, Chiang Mai University.
- Theerapapisit, P. 2007. A Review of Community-Based Tourism. **Research Paper Under The Mekong: Learning across borders Project**. Social Research Institute, Chiang Mai University. *Cited*
- Ellul, A. 1996. Control of Tourist Development Liable to Have Significant Consequences on the Environment: National, Regional and Local Planning Policy, pp. 105-116. *In Sustainable Tourism Development, Colloquy proceedings organised by the Council of Europe, November 1995*. Council of Europe Publishing, Strasbourg, Germany.
- Theerapapisit, P. 2007. A Review of Community-Based Tourism. **Research Paper Under The Mekong: Learning across borders Project**. Social Research Institute, Chiang Mai University. *Cited*
- Inskeep, E. 1998. **Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism**. World Tourism Organisation, Madrid.
- Tsaur, S.-H., Lin, Y.-C. and Lin, J.-H. 2006. Evaluating ecotourism sustainability from the integrated perspective of resource, community and tourism. **Tourism Management** 27(4): 640-653.
- Tungchawal, K. 2001. Sustainable Ecotourism in the Village of Khiriwong and the Khao Luang National Park, Thailand. Master of Science Degree With a Major in Hospitality and Tourism, The Graduate College, University of Wisconsin-Stout
- World Tourism Organization. 2004. **Indicators of sustainable development for tourism destinations a guidebook**. Available Source: <http://mekongtourism.org/website/wp-content/uploads/downloads/2011/02/Indicators-of-Sustainable-Development-for-Tourism-Destinations-A-Guide-Book-by-UNWTO.pdf>, November 13, 2011.
- WWF International. 2001. **Guidelines for community-based ecotourism development**. Available Source: www.icrtourism.org/Publications/WWF1eng.pdf, April 21, 2011.